

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 05.04.2021
Published /Yayınlanma 27.05.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Kutlu, Z. G. (2021). Mimar Zeki Sayar'ın perspektifinden 1950'lerde mimarlığa dair değerlendirmeler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(69), 1123-1129.
<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2480>

Dr. Öğr. Üyesi Z. Gözde KUTLU

<https://orcid.org/0000-0001-5210-917X>

İstanbul Medipol Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

MİMAR ZEKİ SAYAR'IN PERSPEKTİFİNDEN 1950'LERDE MİMARLIĞA DAİR DEĞERLENDİRMELER

FROM THE PERSPECTIVE OF ARCHITECT ZEKİ SAYAR, EVALUATIONS ON ARCHITECTURE IN THE 1950s

Issue/Sayı: 69

Volume/Cilt: 8

jshsr.org

ISSN: 2459-1149

ÖZET

Arkitekt dergisinin kurucularından mimar Zeki Sayar'ın perspektifinden Türkiye ve dünya mimarlığının 1950'li yıllarını inceleme amacıyla, Sayar'ın Arkitekt dergisindeki yayınlarına bakılmıştır. 1950'lerde bahsi geçen konular arasında: o dönemde yürütülen imar politikası ve mevcut konut problemi, yurtdışı kaynaklı mimarlık dergilerde yayınlanan bazı mimari projelerin tanıtılması, tarihi eserlerin korunması, dönemin ihtiyaç programında yer alan okul binası projelerine ilişkin bilgiler, mimarlık eğitimi ve önemi gibi çeşitli konular bulunmaktadır. Çalışmanın diğer bölümünde 1950'lerde Zeki Sayar'ın yürütmüş olduğu iki mimari proje olarak "Merbank mahallesi" ve "Akev tütün deposu ve idare binası" yer almaktadır. Bu çalışma, Zeki Sayar'ın perspektifinden 1950'lerde Türkiye'de ve dünyada yürütülen mimarlığa ilişkin çeşitli konuları anlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zeki Sayar, Cumhuriyet dönemi mimarisi, modern mimarlık, 1950'lerde mimari.

ABSTRACT

In order to examine the 1950s of Turkey and the world architecture from the perspective of architect Zeki Sayar who is one of the founders of Arkitekt magazine, Sayar's publications in the Arkitekt were reviewed. Among the subjects mentioned in the 1950s is the zoning policy carried out in that period and the current housing problem, the introduction of some architectural projects published in some architectural magazines from abroad, the protection of historical artifacts, information about the school building projects as a necessary architectural program of the period, architectural education and its importance. Two architectural projects carried out by Zeki Sayar in the 1950s are also mentioned in the study, which is "Merbank neighborhood" and "Akev tobacco warehouse and administration building". This study aims to understand various issues related to architecture carried out in Turkey and around the world in the 1950s from the perspective of Zeki Sayar.

Keywords: Zeki Sayar, Republican era architecture, modern architecture, 1950s architecture.

1. GİRİŞ

Mimar Zeki Sayar'ın yaşamı (1905-2001), Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş döneminden başlayarak bugüne gelen Cumhuriyet dönemi mimarlığı sürecini kapsamaktadır. Cumhuriyet mimarlığının tasarlama ve inşa etme pratiğine yaptığı katkıların yanı sıra, mesleğin kuramsal temellendirilmesinde ve kurumsal oluşumunda da Sayar'ın büyük etkisi olmuştur. Cumhuriyetin mimarlık alanının mücadelesini her yönüyle sürdürmüş olan Zeki Sayar, bütün mesleki üretimiyle, mimarlığın devlet sistemi içinde işleyişinin ve yirminci yüzyıl boyunca Türkiye'de profesyonelleşmesinin en etkin tanıklarındandır (Ergut, 2001: 16). Sayar, Türkiye'de modern meslek ideolojinin oluşumunda, mesleğin kurumsallaşmasında ve ülkedeki mimar kimliğinin tanıtımında mimar kimliğiyle yer almış ve çalışmalar gerçekleştirmiştir (Kıran, 2017: 61).

Sayar'ın yürütücülüğünde uzun yıllar yayınlanan Arkitekt dergisi, 1931'de Abidin Mortaş ve A. Ziya Kozanoğlu ile beraber Mimar dergisi başlığında yayınlanmaya başlamıştır. 1935'ten sonra Arkitekt adını alan dergiyi Zeki Sayar, 1941'e kadar Mortaş ile, sonra yalnız olarak 1980 yılı sonuna kadar 50 yıl boyunca yayınlamıştır (Ergut, 2001:15). Mimariyle ilgili konulara değinen Sayar'ın, Arkitekt dergisinde bahsi geçen imar ve iskan politikaları, tarihi eserlerin korunması ve restore edilmesi, okul binası projeleri, mimarlık eğitimi ve mimarlık eğitiminin önemi gibi çeşitli konular bulunmaktadır. Çalışmanın bir bölümünde bu konulardan bahsedilirken; diğer bölümünde Zeki Sayar'ın 1950'lerde yürüttüğü İstanbul'daki "Merbank" mahallesi projesi ve "AKEV Tütün deposu ve idari binası" projesine yer verilmiştir. Böylece 1950'lerde yürütülen mimari çalışmalar üzerinden dönemin mimari tercihleri anlaşılabilir çalışılmaktadır.

2. 1950'LERDE TARTIŞILAN MİMARİ KONULAR

Zeki Sayar'ın 1950'lerin mimarlık gelişmelerine ilişkin değindiği konular arasında: Avrupa'da o yıllarda yürütülen imar ve iskan politikaları, konut problemine bağlı olarak ortaya çıkan konut kredisi sorunu, Türkiye'de yürütülen mesken politikası, Türkiye'deki tarihi eserlerin korunması ve restorasyonu, okul binaları inşa edilirken dikkat edilmesi gerekenler ve bununla ilgili Avrupa'dan seçilmiş birtakım okul projeleri yer almaktadır. Bu konuların yanı sıra, Sayar mimarlık eğitiminin öneminden de bahsetmektedir.

2.1. İmar Politikası ve Konut Problemi

Zeki Sayar Arkitekt dergisinde, özellikle Avrupa'da mevcut imar, iskan ve mesken politikalarına ilişkin bilgi vermek amacı ile Avrupa ve Amerika'dan birtakım dergi ve kitapların çevirilerine yer verirken¹, bir taraftan da ülkemizde 1950'lerde yürütülen imar politikalarının değerlendirilmesine, mevcut belediyeçilik anlayışı ve mevcut aksaklıkların giderilmesine yönelik yazılar kaleme almıştır².

Dönemin başlıca konut problemleri arasında görülen, konut kredisi ve uygulanan faiz oranlarından bahsettiği 1952 yılında basılan "Bizde mesken finansmanı" başlıklı köşe yazısında Sayar, Türk hükümetinin mevcut problemin çözümüne yönelik yapması gerekenler konusundaki fikirlerini belirtmektedir. Konut sorununun Avrupa'da ele alınmış biçimiyle ilgili düşüncelerini paylaşan Sayar, orada işçi sınıfının konut problem çözümünün öncelikli olarak ele alındığından ve konunun devlet desteğiyle yürütüldüğünden bahseder. Türkiye'de ise bu durum Avrupa'dan farklı şekilde yürütülmektedir. Öyle ki 1950'den sonra kredi miktarının eskisine nazaran çok arttığını fakat sosyal ve ekonomik cephelerden bu durumun hemen hemen hiçbir yeniliğe kavuşmadığını dile getirir (Sayar, 1952c: 165-166). Ayrıca, Batı dünyasında "konut" probleminin çözümüne yönelik, şehircilik, malzeme, planlama, finansman gibi birçok resmi kurum bulunduğu, Türkiye'nin ise henüz böyle bir teşkilatlanmadan habersiz olduğuna dair eleştiriler yapan Sayar, bu eksiklikten dolayı Birleşmiş Milletler'in Cenevre'de hazırladığı raporda Türkiye'nin yer almamasından üzüntü duyduğunu dile getirmiştir (Sayar, 1952d: 213-214).

2.2. Yurtdışından Mimari Projelerin Tanıtılması

Fransa'da yürütülen şehircilik ve belediyeçilik anlayışına Arkitekt'de yer verilmiş³; özellikle "L'Architecture d'Aujourd'hui" dergisi hakkında: "Bütün dünya mimarlarının pek iyi tanıdıkları ve takip ettikleri Fransız dergisi" olarak övgüyle söz edilmektedir (Anonim, 1961: 62).

1950'lerde, Sayar'ın "L'architecture d'Aujourd'hui" dergisinden alarak yayınladığı konuların ortak noktası Türk mimar ve tasarımcılarına başta Fransız mimarlar olmak üzere, Avrupalı mimarlar tarafından kullanılan mimari yapım tekniklerinden bahsetmek ve dünyanın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş mimari yapıları okuyucuya tanıtmaktır. Sayar, "L'architecture d'Aujourd'hui" den seçtiği projeleri tanıtırken, onların plan ve zaman zaman kesit ve görünüşlerine yer vermiş, bu yapıların ilgili yapı malzemesi ve birtakım teknik detaylarını da okuyucunun bilgisine sunmuştur. Mimar Mauri Pelnard ve Mühendis Caquot'un ortak projesi olan Cezayir'de inşa edilmiş "Sidi-Bel-Abbes Çarşısı" ve Mimar Annibale Vitellozzi ve Mühendis Pier Luigi Nervi tarafından inşa edilen "Roma'da küçük spor sarayı" projeleri, 1950'lerde Arkitekt dergisinde yer bulan örneklerdir.

¹ Bkz. Suquet-Bonnaud, A. (1951). Rotterdam şehri kendi iskan meselesini nasıl halletti? (çev. Naci Meltem). *Arkitekt*, 3-4 (231-232), 79-82.

² Bkz. Sayar, Z. (1951). Mesken işi ve kanunlarımız. *Arkitekt*, 1-2 (229-230), 3-4; Sayar, Z. (1955c). Belediyemizin mesken davasını anlayışı!. *Arkitekt*, (280), 49-50; Sayar, Z. (1961). Belediye ve imar işlerine bir bakış!. *Arkitekt*, 2 (303), 55, 77.

³ Arkitekt dergisi'nde yayınlanan Fransa kökenli yayınlara "L'architecture d'Aujourd'hui" başta olmak üzere, "Cahier 26: Centre Scientifique et Technique du Batiment", "L'Habitat Collectif" ve "Langage et Signification de la Peinture" örnek olarak verilebilir.

Bunlara ek olarak, yabancı mimarların eserlerinden ve mimari başarılarından da bahsedilmektedir. Ünlü Fransız mimar ve tasarımcı Le Corbusier'in kitabı Modüler serisinin ikinci cildinin anlatıldığı "Modüler 2, Le Corbusier" başlıklı yazısında ilgili eser mimar, mühendis ve bütün sanatkarlara tavsiye edilmektedir (Anonim, 1956: 157). Diğer yandan, ünlü Danimarkalı tasarımcı Arne Jacobsen'a "L'Architecture d'Aujourd'hui" dergisi tarafından "Milletlerarası Mimarlık ve Güzel Sanatlar 1961 yılı Büyük Ödülü'nün" verildiği belirtilmekte; mimar Jacobsen ve Kopenhag'da tasarladığı S.A.S oteli tanıtılmaktadır (Anonim, 1961: 62).

2.3. Tarihi Eserlerin Korunması

Tarihi eserlerin korunması ve restore edilmeleri konusu Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren 1950'lerin konuşulan meselelerinden bir tanesidir. Sayar'ın 1952 yılında kaleme aldığı, "Bu harabe ne olacak?" başlıklı köşe yazısında, Sultanahmet Camii'nin ahşap hünkar mahfilinin restorasyonu ile ilgili bahsettiği bir anısı dikkat çekicidir. İlgili yazıda, Sayar yaklaşık 1923 senesinde İstanbul İdare-i Hususiyesi'nde asistan bir mimarın, Sultanahmet Camii müstemilatından "Sübyan" mektebinin, harap olması sebep gösterilerek, yıktırılması ve binaya ait taşın satılmasına yönelik bir keşif gezisi yapmak üzere olay yerine gönderildiğinden bahsetmektedir. Sayar, kıymetsiz bir yapı bulacağı düşüncesi ile keşif yapacağı alana gidince, orada gördükleri karşısında adeta isyan eder ve hiç vakit kaybetmeden bir asistan mimarın ifade etmemesi gereken bir lisan kullanarak, bahsi geçen mektebin yıktırılmasını değil, onarım ve yapımının gerekliliği konusunda bir rapor yazarak görevini yerine getirdiğini belirtir. Sayar, bu yapının böyle bir hatıra ile kurtulduğundan bahsederken; diğer taraftan da vakıfları görev başına çağırarak, onarım ve yapım çalışmalarının başlatılmasını salık verir (Sayar, 1952a: 31). Buradan anlaşıldığı üzere tarihi eserlerin bakımıyla ilgili Cumhuriyet'in ilk yıllarında birtakım eksiklikler bulunmaktadır.

Nitekim sonraki yıllarda ortaya çıkacak koruma kurulları ve birtakım yönergelerle bazı düzenlemeleri beraberinde getirecektir: 1951 yılında bir yasa ile kurulan "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, proje bazında karar vermek gibi çağdaş görevler üstlenmiş; 1973 yılına gelindiğinde, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakımı ve değerlendirilmesine ilişkin çağdaş kavram ve yaklaşımları içeren "Eski Eserler Yasası" çıkarılmıştır. 1983 yılında ise "2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu" çıkarılırken, 1987'de kabul edilen 3386 sayılı kanun ile taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili tanımlar geliştirilerek, karar ve denetim mekanizması olarak koruma kurulları oluşturulmuştur (Url-1). Böylece, 1950'li yıllarda Zeki Sayar'ın kaleme aldığı tarihi eserlerin korunmasına ilişkin eksikliklerin, ilerleyen yıllarda kabul edilen birtakım kanunlarla giderilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Bu konunun yanı sıra, İstanbul'da imar uygulaması yapılırken tarihi eserlere titizlikle yaklaşılması gerektiği konusuna değinen Sayar, 1957 yılında yayımlanan "İmar ve eski eserler" başlıklı yazısında İstanbul'un tarih ve arkeoloji ile olan sıkı ilişkisi nedeniyle konunun özenle ele alınması gerektiğini, halbuki mevcut belediyenin bu durumu görmezden gelerek, düşüncesizce yıkım ve kazı çalışmaları yürüttüğünden şikayet etmektedir (Sayar, 1957: 49-50). Anadolu'nun her köşesinde bulunan birçok tarihi eserin varlığından bahseden Sayar, ülke genelinde bu konuya karşı duyarlı bir yaklaşım gösterilmesinin gerekliliğinden bahseden "Antikitehlerin korunması" başlıklı köşe yazısında, eski eserlere gereken önemin verilmediği hallerde, çok kıymetli eserlerin ülkemizden kaçırıldığına dikkati çekmektedir. Sayar, yapılan kazılarda meydana çıkarılan tarihi eserlerin buldukları yerlerde müze binalarının bulunmamasından dolayı, eserlerin depolarda muhafaza edildiğinden bahsetmektedir. 1950'lerde bu konuda yetkili kurum olarak gösterilen Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bu çeşit depoların sayısının, mevcut müze sayısından çok olduğunu belirtir. Eski eser depoları genellikle bir tek memurun hattâ bir bekçinin idaresine bırakılmış; birçok ilde ise müze memuru kadrosu olmadığından bu görev genellikle bir öğretmene verilmiştir (Sayar, 1959: 131, 150). Tarihi eserlerin korunması ve sergilenmesi ile alakalı olarak "müzelerin idaresine" yönelik birtakım tavsiyelerin de bulunduğu bu yazıda, Sayar'ın eski eserlerin korunması ve sergilenmesi konusunda, özellikle müzelerde görev alacak personelin yetiştirilmesi ve ilgili kadroların kurulması meselesine önem verdiği görülmektedir.

2.4. Okul Binaları

Zeki Sayar'ın 1950'lerde üzerinde önemle durduğu bir diğer konu da okul binalarıdır. İstanbul'un artan şehir içi nüfusu ile beraber, ortaya çıkan mevcut okul binalarındaki yetersizliği ve yapılacak olan yeni okul binalarında dikkat edilmesi gerekli hususların ve inşaat sistemlerinin kaleme alındığı "okul binaları" adlı köşe yazısında Avrupa ve Amerikalı mimarlar ve onların inşa ettikleri okul projelerinden bahsedilmektedir. Böylece dönemin Türk mimar ve mühendislerine okul projeleri konusunda yurtdışında uygulanmış bazı projeler anlatılmaktadır. Sayar'ın okul projeleri konusunda köşesinde

yayınladığı örnekler: Mimar Wybe de Jong'un tasarladığı, Hollanda'da bulunan bir ilkokul; Finlandiya'nın Helsinki kentinde bulunan, mimar Jorma Jorvi'nin tasarladığı bir okul; Almanya'nın Marburg kentinde, mimar Helmut Keesner'e ait bir okul; mimar Ronald Bradbury'ye ait, İngiltere'nin Liverpool kentinden bir okul; Mimar John H. Haughan ve Pilkington'a ait İngiltere'de bir okul ve Mimar Perkins ve Will'e ait New York kentinde bir okul projesinin planlarıdır (Sayar, 1955a: 158-162).

Sayar, örnek olarak verdiği okul binalarını plan tipolojileri bakımından incelerken buldukları arsanın topoğrafik özelliklerine göre tanzim edildiklerinden bahsetmektedir. Okul binaları planları ve projelerinde bilhassa İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemli gelişmeler olmuştur. Birçok memleketlerde mimarlar ve teknik bürolar okul inşaat programlarını düzenlerken, eski klasik usullerden ayrılarak yeni kurallar koymuşlardır. Buna göre, dersliklerin yerleşimi kuzey hariç diğer yönlere doğru olurken; sınıfların her iki cepheden gün ışığı alabilmesine çalışılmaktadır. Bilhassa okulların eskisine nazaran geniş ve serbest bir araziye oturtulması ve özellikle arazinin ucuz olduğu yerlerde tek katlı olması tercih edilmektedir. Bu bağlamda okul yapısı merdivensiz ve daima araziye yayılmış durumdadır. Nüfusu belirgin sayıda olan bölgelerde ilkokullar iki veya üç katlıdır (Sayar, 1955a: 158). Okul inşaatı ile uğraşan Türk mimarlık ofislerinin daha verimli projeler üretebilmelerine imkan sağlayacak birtakım fikirler edinmelerini amaçlayan bu yazısı ile Sayar, okul projeleri konusunun önemle ele alınması gerektiğine dikkati çekmektedir.

2.5. Mimarlık Eğitimi ve Önemi

Sayar mimarlık eğitimine özel bir önem vermektedir. 1950'lerde ülkede yürütülen mimarlık eğitimiyle ilgili olarak, 1952 yılında kaleme aldığı, "Güzel sanatlar akademisi için" isimli yazısında, o dönemde yurda gelmiş bulunan Prof. Egli, Bruno Taut, Volhölzer gibi mimarların, eğitime ciddi katkılar sağladığını fakat o dönemde mevcut Türk hocaların, idare ve Bakanlık ile olan anlaşmazlıklarından dolayı mimarlık kolunun gerilemesine sebebiyet verdiklerinden yakınmaktadır. Bununla beraber Sayar, Paul Bonatz ile yaptığı görüşmeler neticesinde; mimarlık eğitimi konusunda Bonatz'ın Akademi Mimarlık Şubesi'nin eğitim çalışmalarında Teknik Üniversite ile karşılıklı iş birliğine girmesinin bir yarış hali yaratacağını ve bunun da memleket mimarlığı açısından faydalı olacağını belirtmiştir (Sayar, 1952b: 49).

Mimarlık eğitiminin yanı sıra mimar adaylarına hitaben yazılmış, iyi bir mimar olmanın gerekliliklerinden ve mesleki sorumluluklardan bahseden Ricard J. Neutra'nın kaleme aldığı "Genç mimarlara mektup!" başlıklı yazıya Arkitekt'de yer vermiştir (Neutra, 1960: 90).

3. 1950'LERDE ZEKİ SAYAR'IN YÜRÜTTÜĞÜ MİMARİ PROJELER

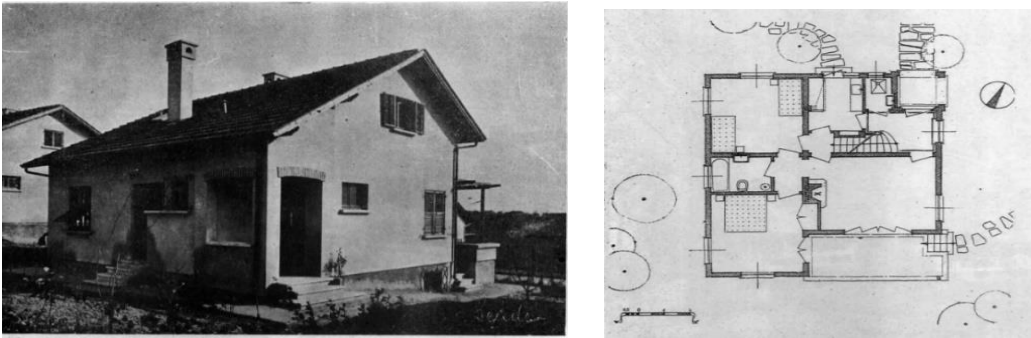
Bu bölümde Zeki Sayar'ın 1950'lerde yürüttüğü seçilmiş bazı mimari projelerinden bahsedilmektedir. Sayar'ın mimarlık çalışmaları 1930'lu yıllardan 1970'li yıllara kadar sürmüştür. 1950'lerde yürüttüğü iki önemli mimari proje "Merbank" mahallesi, Zincirlikuyu ve "Akev Tütün Fabrika ve depo binası"dır.

"Merbank" mahallesi projesi, 1948 yılında Merkez Bankası İstanbul Şubesi memurlarının kurduğu bir yapı kooperatifi olarak hayata geçirilmiştir. Proje, konum olarak Mecidiyeköy semtinin az ilerisindeki Zincirlikuyu çiftliği arazisinde ve Şişli-İstinye asfaltına bir tali yol ile bağlı bir arazi parçasında yer almaktadır. Proje mimarı Turgut Cansever binaların projelerini ve Zeki Sayar inşaat kontrolünü yapmıştır. İnşaatı müteahhit İbrahim Yolal Ortaklığı hazırlamış ve Merbank mahallesi dokuz ayda inşa edilmiştir. Projede yer alan evler çeşitli büyüklüklerde olup, üç oda (ekonomik), üç oda çatı katlı (iki oda), dört oda, dört oda (çatı katlı iki oda), beş oda (tek katlı), beş oda (iki katlı) ve yedi oda (iki katlı)'dır (Sayar, 1952e: 215-224).

	
<p>Şekil 1: Merbank Mah. Kaynak: (Sayar, 1952e: 215)</p>	<p>Şekil 2: Merbank Mah. Vaziyet Planı, 1/500 Ölçek Kaynak: (Sayar, 1952e: 216)</p>

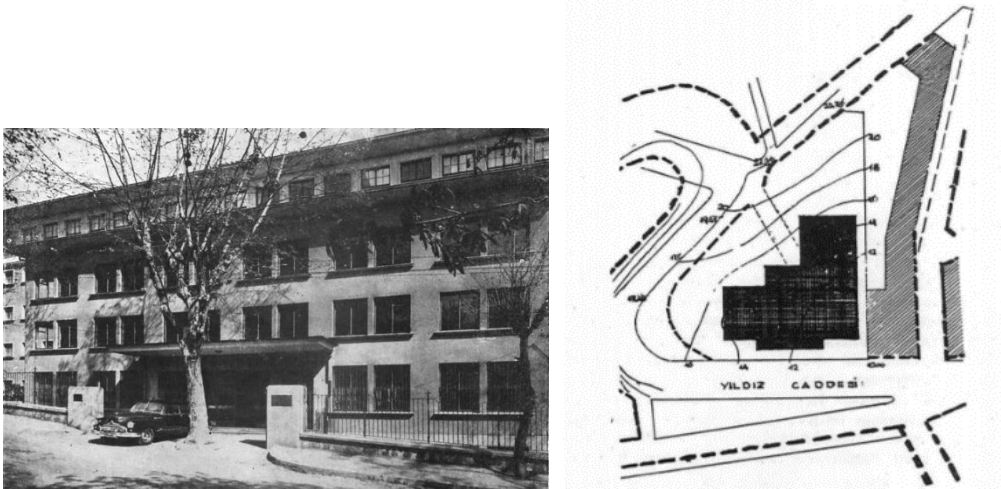
“Merbank” mahallesi, yapıldığı dönemde şehir kenarında kaldığı için, buranın kullanıcılar için uygun koşulları sağlaması açısından kooperatif çok para harcamış ve Sayar’ın bahsettiği üzere, o dönemin belediyesi bu duruma sokak lambalarının temininden başka bir yardım göstermemiştir. Sayar, projenin yapımında harcanan paraları detaylı bir biçimde okuyucuya aktarırken, bir taraftan da evlerin plan ve müteahhide ihale edilen liste fiyatlarını da belirtmiştir. Bununla beraber, Sayar, üç odalı evlere (Şekil 3) talebin çok fazla olduğunu ve bu durumun sebebinin kalabalığı olmayan aileler için iç hizmet ve ısıtma kolaylığı sağlamanın yanı sıra, taksitli ödeme şartlarının daha uygun olmasından kaynaklandığı bilgisini paylaşmaktadır.

Dört ve beş odalı tek katlı evler ise maliyet olarak daha yüksek olmalarına karşın daha geniş alana sahip olduklarından, maliyet yüksekliğinin normal karşılanması gerektiğini ifade eden Sayar, beş odalı iki katlı tip projeye sahip evlerin ise iki aile oturacak şekilde tasarlandığını anlatmaktadır. Bunun yanı sıra, yeşile ve doğal tabiata önem veren bir mimar olarak Sayar, bu projede yapılan ağaçlandırmadan bahsetmektedir. 1950’lerde, proje alanında mevcut büyük kestane ağaçlarının varlığına dikkati çeken Sayar, proje kapsamında yeni dikilen ağaçlarla beraber, mahalle çıplaklığının zamanla iyileşeceğini ve çıplak alanların kalmayacağını belirtmektedir (Sayar, 1952e: 215-224). Projenin yürütüldüğü bölgenin günümüzdeki durumuna bakıldığında ise Sayar’ın 1950’lerde bahsettiği bir yeşil alanın varlığından bahsetmek mümkün değildir.

Şekil 3: Merbank Mah., (solda) Üç Odalı ve Çatı Katlı Tip Ev, (sağda) Bu Evlerin Plan Çizimi
Kaynak: (Sayar, 1952e: 218)

Zeki Sayar’ın 1950’li yıllarda tamamladığı bir diğer önemli projesi AKEV tütün deposu ve idare binasıdır. Proje, AKEV şirketinin Beşiktaş’tan Yıldız’a çıkan cadde üzerindeki bir arsasında inşa edilmiştir (Şekil 4). Toplamda 3600 metrekarelik bir sahada yer alan proje, İstanbul’da özel sektörün inşa ettirdiği binaların en büyüklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Projeye ilgili, işlenmiş ve işlenmemiş tütünün depolandığı bu binadaki depo birimi, işleme salonları ve işçi dolaşımının tasarlanması ile ilgili birimlerin planlamaları hakkında bilgiler verilmektedir. Sayar’ın uygulamış olduğu plan çizimlerinin yanı sıra binanın inşasına dair malzeme ve kullanılan metoda dair bilgiler de bulunmaktadır. AKEV tütün deposu ve binası 1950 senesinde inşa edilmiş ve dönemin parası ile bir buçuk milyon liraya mal olmuştur (Sayar, 1955b: 99-103).

Şekil 4: Akev Tütün Deposu ve İdare Binası, (solda) Ön Cephesi, (sağda) Vaziyet Planı
Kaynak: (Sayar, 1955b: 100)

4. SONUÇ

Zeki Sayar gerek mimar ve yazar gerek iyi bir yayıncı ve düşünür olarak Türk mimarlık tarihinin önemle anacağı isimlerden birisidir. Sayar'ın 1930'da yayın hayatına başlayarak gerek mimarlık ve şehircilik gerek arkeoloji ve sanat alanında yurtiçinden ve yurtdışından önemli örnekleri okuyucu ile paylaşarak döneminin önemli bültenleri arasına girmiş "Arkitekt" dergisinin başyazarlığını yapmış olması, Sayar'ın kaleminin kuvvetli oluşunun ve kendisinin iyi bir "yayıncı" ve iyi bir "düşünür" olduğunun açık bir göstergesidir.

1950'lerde Sayar'ın ele aldığı mimari konulara bakıldığında tarihi eserlerin korunmasıyla ilgili belirtilen müze yapılarının sayıca azlığını problemiyle ilgili, ülkemizde epey yol kat edilmiş ve Sayar'ın tarihi eserlerin sergilenme sorununa ilişkin ortaya koyduğu tablo, Anadolu'nun birçok şehrinde açılan müzeler neticesinde 1950'lerden çok daha iyi durumdadır. Ancak o dönemde müzelerde görev alan yetişmiş personel azlığının, günümüzde de gelişmesine ihtiyaç durulan mecralardan birisi olduğu söylenebilir. Diğer yandan tarihi eserlerin korunmasına ilişkin 1950'lerden sonraki dönemlerde ortaya çıkan bazı yasalarla koruma altına alınmaya çalışılan eserlerin korunması konusu, günümüzde 1950'lerden daha sistemli bir program içerisine girmiş ve koruma bölge kurullarının çalışmaları ile yürütülmeye çalışılmaktadır.

Sayar'ın 1950'lerde üzerinde durduğu bir diğer konu olan okul binaları projelerinde belirtilen birtakım uygulamalar, o yıllarda okul projesi tasarlamakla görevli Türk mimarlara ilham vermiş olmalıdır. Yazılarında yurtdışından alınmış çeşitli mimar ve projelere yer vermesi, 1950'lerin ihtiyaç programında yer alan okul yapılarının inşası konusuna Sayar'ın verdiği önemi göstermektedir. Bununla beraber, yurtdışındaki bazı mimarlık dergilerinden alınan birtakım önemli mimari proje ve eserleri tanıtması, Sayar'ın Türk mimarlığına yaptığı önemli katkılardan bir tanesi olarak kabul edilebilir.

Zeki Sayar'ın yaklaşık kırk yıllık bir zaman diliminde sürdürdüğü mimarlık çalışmalarının 1950'li yıllara tekabül eden dönemde ortaya çıkan iki önemli mimari projesi olarak "Merbank" mahallesi ve "Akev tütün deposu ve idare binası"ndan bahsedilmiştir. Çalışmada yer alan bu iki projeye, o dönemde Sayar'ın mimar olarak bakış açısını anlamaya yönelik yer verilmiştir. "Merbank" mahallesi mimarın yürüttüğü önemli bir konut projesi olarak bilinmektedir. Projede yer alan çeşitli ev tipolojileri farklı kesimden kullanıcıya hitap ederken; yeşil alanların korunması ve çoğaltılması konusuna önem verildiği anlaşılmaktadır. Günümüzdeki mevcut durumda, proje alanında Sayar'ın bahsettiği bir yeşil alan bulunmamakla beraber, 1950'lerde yürütülen bu proje o dönemi Türkiye'deki konut probleminin çözümüne yönelik bir bakış açısı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ANONİM. (1956). Bibliografya. (editör Vincent Freal ve Cie). *Arkitekt*, 3 (285), 156-158.
- ANONİM. (1961). Arne Jacobsen. *Arkitekt*, 2 (303), 62-64.
- ERGUT, E. A. (2001). Zeki Sayar, Türkiye'de Mimarlığın Profesyonelleşme Sürecinde Bir Mimar. *Mimarlık*, 300, 14-22.
- KIRAN, G. (2017). *Modern mimari'de fotoğraf kullanımının yayıncı mimarlar Le Corbusier ve Zeki Sayar üzerinden değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- NEUTRA, R. (1960). Genç Mimarlara Mektup! (çev. Haluk Togay). *Arkitekt*, 2 (299), 89-91.
- SAYAR, Z. (1951). Mesken işi ve kanunlarımız. *Arkitekt*, 1-2 (229-230), 3-4.
- SAYAR, Z. (1952a). Bu harabe ne olacak. *Arkitekt*, 1-2 (241-242), 31.
- SAYAR, Z. (1952b). G. S. Akademisi için!. *Arkitekt*, (243-244), 49-50.
- SAYAR, Z. (1952c). Bizde mesken finansmanı. *Arkitekt*, 9-10 (253-254), 165-166.
- SAYAR, Z. (1952d). Mesken davasında teşkilat. *Arkitekt*, 11-12 (253-254), 213-214.
- SAYAR, Z. (1952e). Merbank Mahallesi, Zincirlikuyu. *Arkitekt*, 11-12 (253-254), 215-224.
- SAYAR, Z. (1955a). Okul binaları. *Arkitekt*, (282), 158-162.
- SAYAR, Z. (1955b). Akev tütün deposu ve idari binası. *Arkitekt*, 3 (281), 99-103.
- SAYAR, Z. (1955c). Belediyemizin mesken davasını anlayışı!. *Arkitekt*, (280), 49-50.

SAYAR, Z. (1957). İmar ve eski eserler. *Arkitekt*, 2 (287), 49-50.

SAYAR, Z. (1959). Antikiteilerin Korunması. *Arkitek*, 4 (297), 131, 150.

SAYAR, Z. (1961). Belediye ve imar işlerine bir bakış!. *Arkitekt*, 2 (303), 55, 77.

SUQUET-BONNAUD, A. (1951). Rotterdam şehri kendi iskan meselesini nasıl halletti? (Çev. Naci Meltem). *Arkitekt*, 3-4 (231-232), 79-82.

Url-1: <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR89184/tarihce.html#:~:text=1951%20y%C4%B1n%C4%B1nda%20bir%20yasa%20ile,geleneksel%20%C3%A7evrenin%20korunmas%C4%B1%20sorunlar%C4%B1n%C4%B1n%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm%C3%BCnde> (Erişim tarihi: 17.03.2021).